

- удосконалення внутрішньої структури груп, організації дійового самоврядування, створення системи постійних та тимчасових доручень для всіх дітей.

У ході *основного* етапу робота з громадянського виховання дошкільників була спрямована на:

- систематичне поглиблення інформованості дітей з різних питань соціально-політичного життя нашої країни;
- виховання стійкої потреби в активній громадській діяльності;
- виховання патріотичних, правових, гуманних почуттів;
- спрямування всієї системи виховної діяльності на підвищення рівня громадянської вихованості дошкільників.

Крім того, проводилася індивідуальна робота, особливо з дітьми, що мали низький рівень громадянської вихованості. Належна підтримка з боку експериментатора допомагала дошкільникам подолати внутрішні суперечності, сприяла покращенню їхніх стосунків із однолітками, позитивно впливала на формування у них громадянських якостей.

У дослідженні було враховано положення про те, що організація цілеспрямованої і планомірної роботи з громадянського виховання дошкільників можлива за умови належної підготовки педагогічного колективу. У цьому контексті встановлено, що оволодіння педагогами програмою семінару, систематичне звернення до педагогічної діагностики і категоріально-понятійного апарату громадянського виховання дає їм змогу оптимально планувати навчально-виховний процес, спрямований на формування громадянськості своїх вихованців, науково діагностувати, прогнозувати й коригувати його результати.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, результати дослідження дали змогу визначити наступні *педагогічні умови*: використання народної творчості, традицій українського народу; наповнення змісту навчального матеріалу громадянським компонентом; підвищення професійної компетентності педагогів дошкільної ланки освіти в галузі громадянського виховання дошкільників; гуманізація і демократизація педагогічної взаємодії, спрямована на забезпечення позитивного емоційного стану вихованців; індивідуальний підхід тощо.

Джерела та література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с..
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Науково-методичний посібник / Науковий редактор О.Л. Кононко. – К.: Редакція журналу "Дошкільне виховання", 2003. – 243 с.
3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.calameo.com/books>
4. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // Вибр. твори: В 5-ти. – К.: Рад. школа, 1997. – Т. 3. – 670 с.

References

1. Bazovy`j komponent doshkil`noyi osvity` / Naukovy`j kerivny`k: A. M. Bogush, dijsny`j chlen NAPN Ukrayiny`, prof, d-r ped. nauk; Avt. kol-v: Bogush A. M., Byelyen`ka G. V., Boginich O. L., Gavry`sh N. V., Doly`nna O. P., Il`chenko T. S., Kovalenko O. V., Ly`senko G. M., Mashovecz` M. A., Ny`zkovs`ka O. V., Panasyuk T. V., Pirozhenko T. O., Ponimans`ka T. I., Sidel`nikova O. D., Shevchuk A. S., Yaky`menko L. Yu. – K.: Vy`davny`chtvo, 2012. – 26 s..
2. Komentar do Bazovogo komponenta doshkil`noyi osvity` v Ukrayini: Naukovo-metody`chny`j posibny`k / Naukovy`j redaktor O.L. Kononko. – K.: Redakciya zhurnalu "Doshkil`ne vy`hovannya", 2003. – 243 s.
3. Konceptsiya gromadyans`kogo vy`hovannya osoby`stosti v umovax rozvy`tku ukrayins`koyi derzhavnosti [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <https://ru.calameo.com/books>
4. Suxomly`ns`ky`j V. O. Narodzhennya gromadyany`na // Vy`br. tvory`: V 5-ty`. – K.: Rad. shkola, 1997. – T. 3. – 670 s.

Кузава Ирина, Ланевич Наталия. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГРАЖДАНСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА. В статье

научно обоснованы и проанализированы педагогические условия повышения эффективности гражданского воспитания детей дошкольного возраста.

Установлено, что воспитание гражданина демократического общества требует создания педагогических условий, которые бы способствовали развитию гражданских качеств дошкольников, а именно: использование народного творчества, традиций украинского народа; наполнения содержания учебного материала гражданским компонентом, повышение профессиональной компетентности педагогов дошкольного образования по вопросам гражданского воспитания; гуманизация и демократизация педагогического взаимодействия, направленная на обеспечение положительного эмоционального состояния детей; индивидуальный подход, который предполагает умение педагога видеть в каждом ребенке личность, признавать за ним право на собственные взгляды, увлечения, интересы.

Ключевые слова: педагогические условия, гражданское воспитание, гражданственность, дети дошкольного возраста.

Kuzava Iryna, Lanevich Natalia. PEDAGOGICAL CONDITIONS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF CIVIL HEALTH IN CHILDREN IN PRESCHOOL AGE. In the article the pedagogical conditions for increasing the efficiency of civic education of preschool children are scientifically substantiated and analyzed.

The national revival of Ukraine sharply raises the problem of civic education of the individual. Of great importance in the system of work of pre-school educational institutions acquire historical-cultural, labor, moral and ethical, natural values that contain the environment of the region,

A conscious support to the progressive traditions of folk pedagogy, the legacy of outstanding teachers, and the modern conceptual foundations of civic education in Ukraine.

The construction of a new civil, democratic, humane, and legal society focused on high national and universal values, becomes relevant in the strategy of modern Ukrainian education. In view of this, the need to introduce a holistic system of civic education into the educational process of pre-school establishments becomes a necessary factor in modern educational reform.

As a result of the theoretical analysis of scientific sources, it is confirmed that one of the most pressing problems of pedagogical theory and practice is the search for new forms and methods of civic upbringing of preschool children that would meet modern social needs. In this regard, traditional and interactive forms and methods are defined and classified, which, based on a democratic style of interaction, aim at creating critical thinking, initiative, and creative activity in children.

It was established that the education of a citizen of a democratic society requires the creation of pedagogical conditions that would promote the development of the civic qualities of junior pupils, namely: use of folk art, traditions of the Ukrainian people; filling the content of the educational material with the civil component; raising the professional competence of primary education teachers in the field of civic upbringing of preschoolers; humanization and democratization of pedagogical interaction, aimed at providing a positive emotional state of children; an individual approach that involves the teacher's ability to see each child's personality, to recognize her right to her own views, hobbies, interests.

In the course of the study it was determined that the prognosis of the results of educational influence, ie, the civic education of preschool children, is an important condition for the effectiveness of civic education.

Key words: pedagogical conditions, civic education, citizenship, children of preschool age.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2018 р.

УДК 37.378

Тетяна Кучай

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (Берегове)

Олександр Кучай

Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ)

ПАНСОФІЧНА ОСВІТА Я. КОМЕНСЬКОГО – НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ГАРМОНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

У статті розглядаються ідеї пансофічної освіти Я. Коменського. Визначено, що демократичний гуманізм Коменського був тісно пов'язаний з його ідеєю пансофії, під якою він розумів зведення воедино всього найважливішого із добутих людством наукових знань. Глибинною підставою педагогічної системи Коменського став його власний варіант гуманістичної філософії, названий "Пансофією" – загальною мудрістю. Гуманіст Коменський вірив в доброту людської природи і вбачав причину всього зла в незнанні або спотвореному знанні. Пансофія – загальна мудрість, в його уявленні, – істинне знання усіма людьми всього самого важливого про світ, знання.

Ключові слова: пансофічна школа, педагогічна система, Я. Коменський, освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Педагогічна проблема інтеграції змісту освіти була вперше сформульована і розроблена в ряді праць Яном Амосом Коменським, окремі положення і висновки якого не втратили свого значення і в наш час.

Він першим почав використовувати поняття картини світу, називаючи її в своїх працях «драбиною світу», сформулював положення про необхідність включення в інтегрований зміст освіти не тільки науково доведених, а й імовірнісних знань і ще не розв'язаних наукових проблем. Коменський першим запровадив у школах інтегрований курс «Пансофія» як необхідну передумову свідомого самовизначення учнів і гармонізації суспільних відносин [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблемою пансофічної освіти Я. Коменського займалися такі вчені: Л. Георгінова, О. Красновський, В. Куриляк, В. Лутфуллін, В. Л. Рибалко та ін.

Мета дослідження: розглянути ідеї пансофічної освіти Я. Коменського.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Пансофічна школа – це повна середня школа, яка повинна давати загальну освіту, а спеціалізація повинна починатися після її закінчення. Проте існуюча на той час освіта, як відзначав Я. Коменський, не відповідала досягненню цієї мети. Замість універсальної освіти, яка б давала можливість розумно судити про все, панувала однобока освіта, «коли люди обирають собі ту чи іншу галузь мистецтва або науки, а з іншими не ознайомлюються зовсім», залишаючись у них повними профанами, і «не зважають на загальні, достовірні і непорушні засади і закони, які однаково поєднують усе». Через розрізнені знання не можна досягти єдиної істини, а їх викладання у такому вигляді робить наукові знання недостатньо пристосованими до потреб повсякденного життя.

Ян Амос Коменський закликав все вивчати від «знайомого до незнайомого», від «цілого до окремого», об'єднуючи елементи навчального матеріалу «зримими законами природи, які впорядковують розум дитини». Учні мають засвоювати систему знань, а не уривчасті відомості. Під «зримими законами природи» вбачаємо наукові основи інтеграції [1].

Демократичний гуманізм Коменського був тісно пов'язаний з його ідеєю пансофії, під якою він розумів зведення воедино всього найважливішого із добутих людством наукових знань. Але значення пансофії він бачив ще в іншому: звід всього головного з всіх наук повинен стати надбанням усіх людей, а тому всі школи повинні бути пансофічними.

Термін "пансофія" вперше зустрічається у книзі Франческо Патриції "Нова філософія Всесвіту" ("Nova de universitas philosophia"), яка вийшла в світ у 1592 р. Під цим терміном, як підкреслює Ф. Йейтс, автор мав на увазі доктрину універсальної гармонії, зв'язок між "внутрішнім" світом людини і "зовнішнім" світом природи – тобто філософію макро- і мікрокосма.

Запозичуючи цей термін, Коменський змінює його "сміслову навантаженість" (Е. Шадель), додаючи до двох Божественних книг (Біблії та природи) третю - "внутрішній світ людського духу". Ці три передумови – необхідні для формування пансофії – "універсальної мудрості, тобто знання всього, що існує, відповідає тому, як це існує, а також з урахуванням корисної мети, заради якої воно існує".

Будучи предтечею просвітництва, Коменський вірував в розповсюдження знань як панацеї від жахів уособиць: світ врятується мудрістю (sophia). Пансофія (всезнання) повинна стати надбанням всіх. Але за допомогою педагогічного інструментарію, сучасної Коменському школи, пансофію розповсюдити було не можливо. Всемудрість припускає знання сутності всіх речей, а школа учить словам. Мудрість недосяжна без оволодіння науковими методами пізнання, школа губить розумові здібності учнів отупляючим

зубрінням. Пансофія припускає високу моральність, щоб розум не служив злу, а школа, відділяючи знання від розуму, одночасно розводила розум і інтереси, потреби та прагнення. Вона не вчила головного – любити добро і ненавидіти зло, насолоджуватися пізнанням істини і служити їй [2].

Глибинною підставою педагогічної системи Коменського став його власний варіант гуманістичної філософії, названий "Пансофією" – загальною мудрістю. Своє бачення "Пансофії" чеський мислитель виклав у двох невеликих за обсягом творах, які займають центральне місце в його філософській спадщині – "Провісник загальної мудрості" (1639) та "Пансофічна школа, тобто школа загальної мудрості" (1657). Оволодіння пансофією вручає людині надійний ключ до брами універсальної освіти, яку Коменський протиставляв односторонньому навчанню. Він глибоко усвідомлював всю згубність і неприпустимість односторонньої освіти, коли богослови нічого не розуміють в філософії, а філософи дозволяють собі зарозуміло ігнорувати богопізнання. Коменський вважав, що одна людина не може бути видатною у всіх областях знання, але він був переконаний, що кожна людина "може знати все в міру необхідності", щоб стати гідним фахівцем у своїй галузі.

Пансофія – всезагальна мудрість досконалого людського знання – своєю структурою повинна була віддзеркалювати структуру світу в його цілісності й єдності. Зовсім іншу спрямованість мав традиційний енциклопедизм, розвиток якого розпочався років за двісті до Коменського. У XVI-XVII ст. Енциклопедичні компендіуми були поширені в багатьох європейських країнах. Однак в усіх цих книгах науково достовірні відомості перемішувались із фантастичним домислами. Такі енциклопедичні збірки аж ніяк не відзначалися стислістю викладу; вони були простими компіляціями і містили відомості різного ступеня достовірності.

Коменський за допомогою пансофії хотів усунути непорозуміння між народами, викоринити пороки, помилки, встановити загальне порозуміння, злагоду у всьому світі. Її дух терпимості й взаєморозуміння між людьми і народами й у наш час не залишає поза увагою суть суспільних процесів [2].

Ян Амос Коменський – один із засновників сучасної наукової педагогіки і психології. Коменський різко критикував пануючу середньовічну схоластичну систему навчання та розробив нові напрямки навчання й виховання – його метою було створення «школи-майстерні мудрості та людяності».

Я. А. Коменський вважав, що починати навчання треба якомога раніше, що навчальний матеріал повинен обов'язково відповідати віковій учнів і був переко-наний у тому, що розум людини спроможний охопити все, що завгодно. Тільки для цього потрібно дотримуватися в навчанні послідовного і поступового просу-вання вперед, слідуючи безсмертним та універсальним дидактичним правилам: «від близького до далекого», «від цілого до окремого», «від знайомого до незнайо-мого» для того, щоб учні засвоювали систему знань, а не уривчасті відомості.

Коменський вважав також, що необхідно з дитинства виробляти позитивні етичні риси (справедливість, поміркованість, мужність; цікаво зазначити, що під останньою він розумів також наполегливість у праці). Важливу роль в етичному вихованні Вчитель відводив прикладу дорослих, систематичному привчання дітей до корисної діяльності і до виконання правил поведінки. До навчального плану гімназії Коменський ввів, нарівні з традиційними «сьома вільними мистецтвами», природознавство, історію, географію.

Завдання навчання Коменський часто зводить не так до користі конкретної людини (хоч і не уникає її), як до користі передусім держави: «Якщо ти придивишся до порядку, пануючого в суспільних і приватних справах добре освіченого народу, там все йде як годинник... У варварів же все схоже на розв'язаний сніп або пісок без цементу», – писав Коменський в трактаті «Про розвиток природних обдарувань».

Нові ідеї і практику навчання Я. А. Коменський геніально синтезував, створивши педагогічну систему, яка була новим, вищим етапом у розвитку педагогічної науки, підсумком і теоретичним обґрунтуванням усього позитивного досвіду свого часу [3].